Jari Rajanen
Opetusneuvos
Opetus- ja kulttuuriministeriö
31.5.2022 K 1/2022 vp

K 1/2022 vp: Tasa-arvovaltuutetun kertomus eduskunnalle 2022

Opetus- ja kulttuuriministeriö toteaa asiantuntijalausuntonaan seuraavaa.

Tasa-arvovaltuutetun kertomus sisältää laajan katsauksen suomalaisesta tasa-arvon tilasta, niin sukupuoleen liittyvästä syrjinnästä kuin sukupuolittuneesta vihapuheesta ja väkivallastakin. Laajasta kertomuksesta opetus- ja kulttuuriministeriö nostaa esille tasa-arvon edistämisen suomalaisessa koulutusjärjestelmässä ja kiinnittää huomiota tasa-arvon valtavirtaistamistoimenpiteisiin ministeriönsä osalta. Ministeriö toivoo jatkossa tasa-arvovaltuutetun kertomuksessa kiinnitettävän huomiota myös tasa-arvon tilaan ihmisten vapaa-ajan viettoon liittyvissä toiminnoissa, kuten harrastuksissa.

Tasa-arvovaltuutettu on kiinnittänyt kertomuksessaan huomiota siihen, että opetuksen ja koulutuksen merkitys sukupuolten tasa-arvolle on ymmärretty varsin hyvin ja toteaa, että tämä on selkeästi luettavissa sukupuolten tasa-arvoa käsittelevistä asiakirjoista. Sen sijaan valtuutetun huomioissa sukupuolten tasa-arvon huomioiminen koulutuspoliittisissa asiakirjoissa on osoittautunut haasteelliseksi ja toteaa, että sukupuolten tasa-arvo on huomioitu esimerkiksi valtioneuvoston koulutuspoliittisessa selonteossa varsin vaatimattomasti ja että sukupuolten tasa-arvo sivuutetaan käytännössä täysin selonteon tavoitteissa ja toimenpiteissä, mikä osaltaan osoittaa, että yhteyden luominen hallitusohjelmien ja käytännön välillä on edelleen haastavaa.

Yleisesti

Sivistysvaliokunta on mietinnössään todennut seuraavaa. Kaikilla koulutusjärjestelmämme koulutusasteilla ja -muodoilla on oma tärkeä tehtävänsä yksin ja yhdessä toistensa kanssa, ja muutokset ympäröivässä maailmassa edellyttävät niiden kehittämistä edelleen. On tärkeää, että koulutuksen rakenteet ja rahoitusjärjestelmä tukevat kansalaisten mahdollisuuksia osaamisen kehittämiseen ja itsensä sivistämiseen parhaalla mahdollisella tavalla. Sukupuolten tasa-arvon edistäminen on tärkeänä osana ministeriön valmistelu- ja päätöksentekoprosesseja ja prosesseja kehitetään koko ajan.

Valmistuneessa koulutuspoliittisessa selonteossa on tunnistettu koulutusjärjestelmämme keskeisiä haasteita, jotka estävät koulutuksen kehittymistä jokaista kansalaista ja koko yhteiskunnan kehitystä parhaalla tavalla tukevaksi instituutioksi. Koulutuspoliittisessa selonteossa on käsitelty koulutuksellisen tasa-arvon eri ulottuvuudet niin koulutukseen pääsyssä ja siihen osallistumisessa kuin myös koulutuksen lopputuloksissa, kuten oppimistuloksissa.

Selonteossa on tunnistettu koulutukselliseen tasa-arvoon liittyviä keskeisiä haasteita, kuten kasvavan yhteiskunnallisen ja alueellisen eriytymisen tuottamat osaamisen heikkenemisen ja eriytymisen haasteet, väestönkehitykseen ja muuttuvaan aluerakenteeseen liittyvä koulutuksen järjestämisen edellytysten eriytyminen sekä maahanmuuttotaustaisten oppilaiden osaamiserot muuhun väestöön nähden. Selonteossa tunnistetaan myös se, että koulutuksellisen tasa-arvon keskeiset haasteet ovat entistä monimuotoisempia ja vaikeammin yksinomaan koulutuspoliittisin keinoin ratkottavissa ja että ne toisaalta vaihtelevat suuresti kuntien välillä ja sisällä.

Suomen heikkenevät ja eriytyvät oppimistulokset sekä koulujen välisten erojen kasvu kytkeytyvät osaltaan yleiseen yhteiskunnalliseen eriytymiskehitykseen, jolla on merkittävä alueellinen ulottuvuus. Maantieteellisesti syrjäisten alueiden ohella haasteena ovat kaupunkien huono-osaistuvat alueet. Koulutukselliseen huono-osaisuuteen ja sen periytymiseen liittyvät riskit tihenevät erityisesti huono-osaistumisriskissä olevissa kaupunkinaapurustoissa, kun taas maantieteellisesti syrjäisemmillä seuduilla korostuvat etenkin koulutuksen järjestämiseen liittyvät supistuvien ikäluokkien haasteet.

Selonteon varhaiskasvatusta sekä esi- ja perusopetusta koskevassa luvussa 3.1 kuvataan koulutuksellisen eriarvoisuuden riskitekijöitä kansallisen ja kansainvälisen tutkimus- ja arviointitiedon perusteella. Muun muassa vanhempien matala koulutustaso ja työllisyyden pulmat eli perheen matala sosioekonominen status, maahanmuuttotaustaisuus, perheiden ja oppilaiden psykososiaaliset ongelmat, oppimisvaikeudet ja lapsen varhaiskasvatukseen osallistumattomuus on tunnistettu heikkoihin oppimistuloksiin yhteydessä oleviksi tekijöiksi.

Haasteiden monialaistuessa niiden ratkaiseminen edellyttää eri hallinnonalojen välistä yhteistyötä. Esimerkiksi kaavoituksella on suuri merkitys kaupunkipäiväkotien ja -koulujen segregaatioon. Suomessa on jo nyt päiväkoteja ja koululuokkia, joissa suurin osa lapsista puhuu äidinkielenään muuta kuin suomea tai ruotsia ja enemmistöllä vanhemmista

on matala koulutustaso. Tällä on osin vaikutuksia myös sukupuolten väliseen tasa-arvoon. Eriytymiskehitykseen voidaan vaikuttaa kuntien kouluverkko- ja asuntopoliittisilla ratkaisuilla.

Tasa-arvovaltuutetun huomiot

Tasa-arvovaltuutettu esittää kertomukseen huomionaan tasa-arvon huomioimista pontevammin koulutuspolitiikassa ja esittää seuraavia suosituksia.

- Oppilaitoksissa tehtävän yhdenvertaisuutta ja sukupuolten tasa-arvoa edistävän työn sujuvuuden kannalta olisi tärkeää, että tasa-arvolain ja yhdenvertaisuuslain oppilaitosten edistämisvelvoitteita koskevat säännökset olisivat mahdollisimman yhdenmukaiset, selkeät ja konkreettiset.
- Opettajilla tulee olla riittävä tasa-arvo-osaaminen. Opettajankoulutuksessa tulisi huolehtia siitä, että opettajaksi valmistuvalla on työelämään siirtyessään riittävät tiedot ja taidot sukupuoli- ja tasa-arvotietoisen opetuksen tarjoamiseksi ja opetussuunnitelman perusteiden asettamien tasa-arvon edistämistä koskevien vaatimusten toteuttamiseksi.
- Säädösvalmistelussa tulisi huolehtia siitä, että tulevat varhaiskasvatusta koskevat yhdenvertaisuuden ja sukupuolten tasa-arvon edistämissäännökset ovat mahdollisimman yhdenmukaiset. Olisi tarkoituksenmukaisinta, että varhaiskasvatusta koskevat edistämisvelvoitteet lisättäisiin varhaiskasvatuslakiin.
- Henkilöstön osaaminen on avainasemassa tasa-arvon edistämisessä myös varhaiskasvatuksessa. Sukupuoli- ja tasa-arvotietoinen varhaiskasvatus edellyttää varhaiskasvatuksen järjestäjien, palveluntuottajien sekä varhaiskasvatushenkilöstön riittävää osaamista. Lapsen sukupuoli- ja tasa-arvotietoinen kohtaaminen olisi entistä paremmin otettava huomioon varhaiskasvatuksen henkilöstön perus ja täydennyskoulutuksessa. Tämä edellyttää myös ohjausta ja konkreettisia oppaita.

- Opetuksen järjestäjien riittävä tasa-arvo-osaaminen on turvattava. Opetuksen järjestäjillä on oltava riittävä osaaminen ja riittävät resurssit sukupuolten tasa-arvon edistämisvelvoitteidensa hoitamiseksi.
- Opetus- ja kulttuuriministeriön tulisi painottaa tulos- ja tavoiteohjauksessaan nykyistä enemmän korkeakoulujen tasa-arvotyön merkitystä.
- Oppilaitoksia sekä tavaroiden ja palvelun tarjoajia koskevissa syrjinnän erityiskielloissa on todettava nimenomaisesti, että tietoon tulleeseen häirintään puuttumatta jättäminen katsotaan syrjinnäksi.
- Lain tasolla pitäisi linjata, miten sukupuolen moninaisuus otetaan huomioon sukupuolen mukaan eriytetyissä tiloissa ja palveluissa.

Opetus- ja kulttuuriministeriön mielestä suositukset ovat oikean suuntaisia ja näihin on osin jo kiinnitetty huomiota. Opetus- ja kulttuuriministeriö kannattaa myös suositusta koskien tasa-arvolain ja yhdenvertaisuuslain edistämisvelvoitteiden selkeyttämistä, sillä se osaltaan voisi parantaa tasa-arvon ja yhdenvertaisuuden edistämistä oppilaitoksissa ja selkiyttää/helpottaa tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnitelmien laadintaa. OKM ottaa suosituksen huomioon, kun se lausuu hallituksen esityksiin tasa-arvolain ja yhdenvertaisuuslain muuttamista koskeviin luonnoksiin.

Opetus- ja kulttuuriministeriö yhtyy kertomuksessa esitettyyn henkilöstön koulutustarpeen osalta. Varhaiskasvatuksen henkilöstön tutkintokoulutusten sisällöistä päätetään oppilaitoksissa, mutta täydennyskoulutusta lakimuutoksiin liittyen suunnitellaan parhaillaan, mm. Opetushallitus valmistelee tukimateriaalia (ml. opas sekä videomateriaaleja) yhdenvertaisuus- ja tasa-arvosuunnittelun toteuttamiseen varhaiskasvatuksessa. Sukupuolisensitiivinen varhaiskasvatus on ollut mukana myös aluehallintovirastojen täydennyskoulutuskalenterissa.

Opetushallitus rahoittaa vuosittain opetustoimen ja varhaiskasvatuksen henkilöstökoulutusta (OTHK) noin 15 miljoonalla eurolla. Vuosina 2020–2023 OTHK:n pääteemoja ovat mm. tasa-arvon ja yhdenvertaisuuden edistäminen ml. digitalisaation tasa-arvon lisääminen, osallisuuden, hyvinvoinnin ja turvallisuuden edistäminen sekä kiusaamisen ehkäisy oppimisyhteisöissä sekä johtamisosaamisen ja yhteisöllisen kehittämisen vahvistaminen. Tänä vuonna Opetushallitus myös teettää ministeriön toimeksiannosta selvityksen

vapaan sivistystyön oppilaitosten tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnitelmista ja niiden laadusta. Selvityksen pohjalta suunnitellaan jatkotoimenpiteitä.

Opetus- ja kulttuuriministeriö kannattaa suositusta tietoon tulleeseen häirintään puuttumatta jättäminen katsottaisin syrjinnäksi, sillä se selkeyttäisi velvoitetta puuttua tilanteeseen ja vahvistaisi siten lasten oikeutta turvalliseen ympäristöön varhaiskasvatuksessa ja opintojen ja opiskelujen aikana ja toisaalta henkilökunnan tietoisuutta velvollisuudesta puuttua häirintään. Ministeriö pitää hyvänä, että tällainen muutosehdotus on sisällytetty lausuntokierroksella olevaan luonnokseen hallituksen esitykseksi yhdenvertaisuuslain muuttamisesta ja ehdottaa vastaavanlaista tarkennusta lisättäväksi tasa-arvolakiin, jonka muuttamista koskeva lakiluonnos on myös parhaillaan lausuntokierroksella.

Opetus- ja kulttuuriministeriö kannattaa suositusta linjata lain tasolla, miten sukupuolen moninaisuus otetaan huomioon sukupuolen mukaan eriytetyissä tiloissa ja palveluissa, sillä se voisi selkiyttää ja yhdenmukaistaa järjestelyitä oppilaitoksissa sekä kulttuuri-, liikunta- ja nuorisotoiminnassa.

Oikeus oppia –ohjelman hankkeilla valmistellaan lainsäädäntöä, pysyviä rahoitusjärjestelyitä sekä tasa-arvoa ja yhdenvertaisuutta vahvistavia vaikuttavia käytänteitä ja toimintatapoja. Tavoitteena on mm. kaventaa ja ennaltaehkäistä sosioekonomisesta taustasta, maahanmuuttajataustasta tai sukupuolesta johtuvia oppimiseroja. Sukupuolten välisiä osaamiseroja kavennetaan koulutuspoliittisen selonteon tavoitekirjausten mukaisesti. Selonteossa on myös useita tavoitteita ja toimenpiteitä, joissa viitataan mm. yhdenvertaisuuteen. Vaikka sukupuolten tasa-arvoa ei olisi erikseen mainittu, sisältyy myös tämän edistäminen käytännössä usein niihin. Silti on valtuutetun suositusten mukaisesti tarpeen myös erityisesti painottaa sukupuolten tasa-arvoa.

Varhaiskasvatukseen ulotetaan muiden koulutusasteiden tapaan tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnitteluvelvoite, mihin liittyvät hallituksen esitykset ovat parhaillaan lausuntokierroksella. Toiminnallisten tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnitelmien tekeminen varhaiskasvatuksen toimintapaikan tasolla antaa konkreettisia mahdollisuuksia edistää sukupuolisensitiivistä kasvatusta sekä sukupuolten tasa-arvoa. Jos yhdenvertaisuuden ja tasa-arvon suunnitelmallinen ja tietoinen edistäminen aloitetaan vasta perusopetuksessa, lapsi on jo todennäköisesti omaksunut sukupuolityypillisiä toimintamalleja, jotka sitten kehystävät lapsen toimintamahdollisuuksia

erilaisissa tilanteissa. Tämä heijastuu lapsen tekemiin valintoihin pitkään, mahdollisesti aikuisuuteen asti.

Opetus- ja kulttuuriministeriö katsoo välttämättömäksi, että yhdenvertaisuuden ja tasa-arvon edistämisestä säädetään yhdenmukaisesti varhaiskasvatuksen ja muun koulutusjärjestelmän osalta. Nyt varhaiskasvatukseen ulotettavasta yhdenvertaisuus- ja tasa-arvosuunnitteluvelvoitteesta on muiden koulutusasteiden osalta säädetty yhdenvertaisuuslaissa ja tasa-arvolaissa. Yhdenvertaisuus- ja tasa-arvosuunnitelmat ovat myös varhaiskasvatuksessa keskeisimmät keinot yhdenvertaisuuden ja tasa-arvon edistämiseksi, joten on tarkoituksenmukaista, että niistä säädetään muiden koulutusasteiden tavoin.

Varhaiskasvatuksessa tasa-arvosuunnittelun tulee kohdistua erityisesti henkilöstön toimintaan ja tietoisuuteen omien puhetapojen ja toimintamallien vaikutuksesta lapsen kehitykseen ja oppimiseen. Lapset otetaan mukaan suunnitteluun heidän ikään ja kehitystasoonsa sopivalla tavalla.

Yhdenvertaisuuden ja tasa-arvon edistäminen ja sukupuolisensitiivisen varhaiskasvatuksen toteuttaminen edellyttävät näiden teemojen vahvempaa käsittelyä henkilöstön tutkinto- ja täydennyskoulutuksissa. Varhaiskasvatuksen henkilöstön tutkintokoulutusten sisällöistä päätetään oppilaitoksissa, mutta täydennyskoulutusta lakimuutoksiin liittyen suunnitellaan parhaillaan, mm. Opetushallitus valmistelee tukimateriaalia (ml. opas sekä videomateriaaleja) yhdenvertaisuus- ja tasa-arvosuunnittelun toteuttamiseen varhaiskasvatuksessa. Sukupuolisensitiivinen varhaiskasvatus on ollut mukana myös aluehallintovirastojen täydennyskoulutuskalenterissa.

OKM toteuttaa ammatillisen koulutuksen Oikeus osata toimenpideohjelmaa ja lukiokoulutuksessa Lukiokoulutuksen laatuohjelmaa. Oikeus osata -kehittämisohjelman tavoitteena on varmistaa ammatillisen koulutuksen laatu ja tukea sen jatkuvaa parantamista ammatillisen koulutuksen laatustrategian vaikuttavuustavoitteiden ja linjausten mukaisesti. Lisäksi ohjelman tavoitteena on kaventaa ja ennaltaehkäistä sukupuolesta, sosioekonomisesta taustasta, asuinpaikasta tai tuen tarpeesta johtuvia eroja oppimisessa ja oppimistuloksissa ja edistää näin tasa-arvoa ja yhdenvertaisuutta ammatillisessa koulutuksessa.

Lukiokoulutuksen laatu- ja saavutettavuusohjelma on osa hallitusohjelman toimeenpanoa. Ohjelma toteuttaa hallituksen tavoitteita osaamistason nostamisesta sekä tasa-arvon ja yhdenvertaisuuden lisäämisestä.

OKM:n vuonna 2021 toteuttamassa saavutettavuussuunnitelmassa *Kohti saavutettavampaa korkeakoulutusta ja korkeakoulua* tasa-arvo- ja sukupuolinäkökulma kulkee läpileikkaavana. Opetus- ja kulttuuriministeriö on ohjeistanut korkeakouluja helmikuussa 2022 toimitetussa ohjauskirjeessä seuraavasti: Korkeakoulujen tulee laatia laajasti korkeakouluyhteisöä osallistaen oma saavutettavuussuunnitelmansa vuoden 2022 aikana. Suunnitelmassa on otettava huomioon (em.) selvityksen ehdotukset ja toteutumisen seuranta. Korkeakoulujen saavutettavuussuunnitelmien toteutumista tullaan seuraamaan ja arvioimaan osana korkeakoulujen ja opetus- ja kulttuuriministeriön välistä ohjausprosessia.

OKM teetti 2020 selvityksen korkeakoulujen tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnitelmista ja tämän selvityksen tuloksia myös käsiteltiin korkeakoulujen sopimuskauden 2021-2024 neuvotteluissa. Lisäksi OKM on käynnistänyt korkeakoulujen henkilöstön tasa-arvoa, yhdenvertaisuutta ja moninaisuutta edistävän hankkeen, jonka tarkoituksena on tuottaa ehdotuksia konkreettisiksi toimenpiteiksi sekä kansallisiksi politiikkatoimiksi, joilla voidaan vahvistaa tasa-arvoa ja yhdenvertaisuutta suomalaisissa korkeakouluissa. Hankkeen tuloksia tullaan myös hyödyntämään korkeakoulujen sopimuskauden 2021-2024 välitarkastelun yhteydessä.

Opetus- ja kulttuuriministeriön valtavirtaistamistoimet tasa-arvon edistämiseksi

Opetus- ja kulttuuriministeriössä on tuotettu ministeriön työtä ohjaavat tasa-arvon ja yhdenvertaisuuden linjaukset vuosille 2020 - 2023 (Sivistystä tiedolla taidolla ja tunteella tasa-arvoisesti ja yhdenvertaisesti. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2019:41). Linjaukset vaikuttavat muun muassa ministeriön tulos- ja tavoiteohjaukseen, valtionavustustoimintaan, laki- ja säädösvalmisteluun, henkilöstökoulutukseen ja viestintään. Linjaukset valmisteltiin opetus- ja kulttuuriministeriön osastojen ja yhteistyöryhmien kanssa.

Opetus- ja kulttuuriministeriö mm. kannustaa tulos- ja tavoiteohjauksen piirissä olevia virastoja tekemään yhdenvertaisuus- ja tasa-arvosuunnitelmista konkreettisia ja paikallisiin olosuhteisiin sopivia. Suunnitelmia ja niiden toteuttamista seurataan ja seurannan määräaika,

seurantatapa sekä vastuutaho määritellään. Ministeriö muistuttaa tulos- ja tavoiteohjattavia sidosryhmien kuulemisen tärkeydestä niiden laatiessa omia yhdenvertaisuussuunnitelmiaan. Valtionavustuksen hakijan on noudatettava laissa säädettyjä tasa-arvo- ja yhdenvertaisuusmääräyksiä. Sama koskee valtionavustuksia myöntäviä virastoja. Tasa-arvon ja yhdenvertaisuuden linjaukset vaikuttavat opetus- ja kulttuuriministeriön myöntämien yleisavustusten myöntöperusteisiin.

Ministeriön johto ja toiminnallinen tasa-arvotyöryhmä vastaavat siitä, että toimintarakenteita kehitetään tukemaan valmistelijoita tässä työssä. Organisaation johto on vastuussa toimintatapojen muuttamisesta sukupuolinäkökulman huomioon ottaviksi. Toiminnallisen tasa-arvosuunnitelman toteuttamista koordinoi ja seuraa sekä sitä päivittää OKM:n toiminnallinen tasa-arvotyöryhmä, joka raportoi edistymisestä vuosittain kansliapäällikön johtoryhmälle. Osastokohtainen seuranta valmistui vuonna 2021.

OKM toiminnallinen yhdenvertaisuus- ja tasa-arvosuunnitelma koskee vuosia 2019–2023. Sukupuolinäkökulma valtavirtaistetaan suunnitelmassa kuvatulla tavalla ministeriön avaintoimintoihin: säädösohjaukseen, tulosohjaukseen, resurssiohjaukseen ja toiminnan ja talouden suunnitteluun sekä informaatio-ohjaukseen. Lisäksi ministeriön tietotuotantoa ja tilastointia sekä viestintä- ja koulutustoimintaa kehitetään sukupuolinäkökulman huomioon ottaviksi. Ministeriön henkilöstöpoliittisia tasa-arvotavoitteita käsitellään erikseen OKM:n henkilöstöpoliittisessa tasa-arvosuunnitelmassa. Tasa-arvon edistäminen ministeriössä on kaikkien vastuulla, toiminnallinen tasa-arvoryhmä koordinoi ja tukee.

Tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnitelmaan päädyttiin kokoamaan seuraavat opetus- ja kulttuuriministeriön tasa-arvoa ja yhdenvertaisuutta edistävät keskeiset linjaukset. Linjaukset on työstetty yhdessä ministeriön yhteistoimintaryhmien kanssa ja ne koskevat ministeriön tulos- ja tavoiteohjausta, valtionavustustoimintaa, lainsäädännön valmistelua, koulutusta ja viestintää.

1. Tulos- ja tavoiteohjaus

Opetus- ja kulttuuriministeriön hallinnonalalla tulos- ja tavoiteohjauksessa huomioidaan tasa-arvo ja yhdenvertaisuus. Ministeriö seuraa ja tukee tulos- ja tavoiteohjattavien toimintaa tasa-arvo- ja yhdenvertaisuusasioiden edistämiseksi. Tulos- ja tavoiteohjattavien tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnitelmien tulee vastata tasa-arvo- ja

yhdenvertaisuuslain vaatimuksia. Opetus- ja kulttuuriministeriö on tehnyt toimenpiteitä suosituksen suuntaisesti kauden 2020–2023 aikana valmisteltavien tulossopimusten osalta. Opetus- ja kulttuuriministeriö kannustaa tulos- ja tavoiteohjauksen piirissä olevia virastoja tekemään tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnitelmista konkreettisia ja paikallisiin olosuhteisiin sopivia. Suunnitelmia ja niiden toteuttamista seurataan ja seurannan määräaika, seurantatapa sekä vastuutaho määritellään. Ministeriö muistuttaa tulos- ja tavoiteohjattavia sidosryhmien kuulemisen tärkeydestä niiden laatiessa omia tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnitelmiaan. Opetus- ja kulttuuriministeriössä kansliapäällikön ja osastojen välisessä tulossuunnitelmassa huomioidaan tasa-arvo ja yhdenvertaisuus vastaavalla tavalla kuin ministeriön alaisen hallinnon tulossopimuksissa.

2. Valtionavustustoiminta

OKM päivitti yleisavustusehtojaan ja -rajoituksiaan kesäkuussa 2019 siten, että ehtoihin otettiin seuraava kirjaus: *Tasa-arvo ja yhdenvertaisuus. ”Avustuksen saajan tulee toiminnassaan edistää tasa-arvoa ja yhdenvertaisuutta, sekä noudattaa tasa-arvolaissa (laki naisten ja miesten välisestä tasa-arvosta 609/1986) ja yhdenvertaisuuslaissa (1325/2014) säädettyjä työnantajavelvoitteita.”* OKM edellyttää, että alaiset virastot noudattavat samaa periaatetta myöntäessään valtionavustuksia. Päivitetyt ehdot ja rajoitukset koskevat vuonna 2020 ja sen jälkeen toimintaan myönnettäviä yleisavustuksia. Ehdot ja rajoitukset ovat osa avustuspäätöstä ja ne kirjataan sen liitteeseen. Päätöskirjeeseen sisällytetään vain mahdolliset lisäehdot tai poikkeamat yleisehdoista. Yhdenvertaisuus- ja tasa-arvoasioista kysytään myös haku- ja selvityslomakkeissa (avustuksen yleiset perusteet). Opetus- ja kulttuuriministeriö pitää tärkeänä, että avustuksensaaja ottaa toiminnassaan huomioon yhdenvertaisuus- ja tasa-arvotavoitteet sekä henkilöstöpoliittisesta että toiminnallisesta näkökulmasta siinä laajuudessa kuin toiminnan luonne sitä vaatii.

3. Laki- ja säädösvalmistelu

Opetus- ja kulttuuriministeriön säädösvalmistelussa otetaan huomioon yhdenvertaisuutta ja tasa-arvoa koskeva lainsäädäntö. Ministeriössä tehdään tasa-arvo- ja yhdenvertaisuusvaikutusten arvioinnit hallitusten esityksiä valmisteltaessa. Tietoisuuden ylläpitämiseksi ja lisäämiseksi ministeriö informoi ja kouluttaa laki- ja säädösvalmisteluun osallistuvaa henkilökuntaa yhdenvertaisuuteen ja tasa-arvoon liittyvistä, valmistelussa huomioon otettavista asioista sekä ja tuo aktiivisesti esille yhdenvertaisuus- ja tasa-arvosäädösten vaikutuksia ministeriön eri toimiin. Laki- ja

säädösvalmistelussa kiinnitetään huomiota yhdenvertaisuuteen kielikysymyksissä.

4. Koulutus

Opetus- ja kulttuuriministeriö huomioi tasa-arvo ja yhdenvertaisuuden edistämisen koulutussuunnittelussa ja koulutustilaisuuksien järjestämisessä sekä lisää esteettömyys- ja saavutettavuusohjeet kokous- ja seminaarikutsuihin. Yhdenvertaisuusarviointiin ja sukupuolivaikutusten arviointiin liittyvää osaamista jaetaan ministeriössä osastojen kesken. Henkilöstöä kannustetaan osallistumaan valtioneuvoston kanslian sekä sosiaali- ja terveysministeriön järjestämään yhdenvertaisuutta ja tasa-arvoa käsittelevään koulutukseen. Lisäksi opetus- ja kulttuuriministeriö voi järjestää vastaavaa henkilöstökoulutusta kohdennetusti (muun muassa säädösvalmistelijoille suunnatut koulutukset).

5. Viestintä

Toiminnallinen tasa-arvotyöryhmä sekä opetus- ja kulttuuriministeriön viestintäyksikkö huolehtivat, että tasa-arvo ja yhdenvertaisuustyö tunnetaan ministeriössä nykyistä vahvemmin. Eri kohderyhmille suunnattu viestintä on keskeinen osa opetus- ja kulttuuriministeriön tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnitelman toimeenpanoa. Suunnitelmasta ja sen toteuttamisesta viestitään henkilöstölle, hallinnonalalle ja muille sidosryhmille. Opetus- ja kulttuuriministeriö viestii toiminnallista tasa-arvoa ja yhdenvertaisuutta edistävistä asioista sekä varmistaa, että viestintä on eri väestöryhmien saatavilla ja saavutettavissa. Ministeriö viestii monikanavaisesti ja saavutettavuusvaatimukset huomioiden. Viestinnässä käytetään selkeää virkakieltä. Viittomakieliset, näkövammaiset ja muut erityisryhmät huomioidaan sisällöntuotannossa. Samalla huolehditaan viestinnän kielellisestä tasa-arvosta erityisesti ruotsinkielistä väestöä ajatellen. Opetus- ja kulttuuriministeriössä saavutettava viestintä edellyttää resurssisuunnittelua ja rahoituksen allokointia esimerkiksi viittomatulkkaukseen kahdella kielellä suomeksi ja suomenruotsiksi. Käytännön ehdotuksena nousi esiin ministeriön tilojen uudistamisen yhteydessä mahdollisuus asentaa yhteisiin kokoustiloihin induktiosilmukka ja merkitä kokoushuoneiden nimet pistekirjoituksella. Opetus- ja kulttuuriministeriö tuo vahvasti esille kansainvälisissä yhteyksissä tasa-arvo- ja yhdenvertaisuusperiaatteita.

6. Seuranta

Opetus- ja kulttuuriministeriön tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnitelman ja -linjausten toteutumista seurataan. Toteutumisesta raportoidaan kansliapäällikön johtoryhmässä jokaisen vuoden lopussa. Osastoille tehtävä kysely ja arviointi toteutetaan joka toinen vuosi. Toimenpiteitä päivitetään tarvittaessa. Seurantakyselystä vastaa toiminnallinen tasa-arvotyöryhmä. Tärkeimmät seurantamekanismit ovat ministeriön tasa-arvo- ja yhdenvertaisuuskysely, esteettömyyskartoitukset sekä politiikkaohjelmien seurantatietojen kerääminen. Toiminnallisen tasa-arvon työryhmä kokoaa ja levittää hyviä käytäntöjä ja toimintamalleja tasa-arvon ja yhdenvertaisuuden edistämiseksi ja konkretisoimiseksi.